

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XVII, 2

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Februar 1970

Verjetno je tudi polovica stoletja za nekatera vrednotenja prekratka doba.

Kdo ve, mogoče ne bo napak, če iz doline šentflorjanske vzdignemo oči k osrednjemu ozvezdju nad njo.

Če se povrnemo k začetku, kjer je vse že izmerjeno vnaprej.

K Poezijam, k temu Anno ab urbe Slovenica condita primo.

K Poezijam.

K Sem dolgo upal in se bal. Prešeren.

Moškost, zmožna ganotja ob vsem zemeljskem, od oči nezakonskega otroka do sijaja rodnih Alp, a nezmožna mitologije, ki naj sprevrže vekovito formulo sveta.

Kultura, ki brez vsakršne provincialne ihtavosti, z zasenčeno odmaknjenostjo sega od grškega mita do Hegla, istočasno pa, brez čezmerne katastrofizma, od Ahac-ljev do Krempeljnov.

Umetnost, ki na vrhuncu svojih vizij, sredi ledenega piša nad Samovim grobom, operira lepo z osebkom, povedkom in predmetom, v funkciji, ki jim jo slovnica predpisuje.

Slovenstvo, ki se do lucidnosti zaveda rodne beraščine, a ki ne izvaja iz tega kakšne solzne ontologije.

Ideologija, ki sicer piše zdravče marčni revoluciji, a ostaja sicer slej ko prej odčarano zazrta v ekstazo groba.

Prešeren je bil to.

Cankar to ni bil.

Prešeren je izobraženejši.

Prešeren je virilnejši.

Prešeren je realnejši.

Prešeren je univerzalnejši.

Prešeren je intelektualnejši.

Prešeren je Geneza.

Alojz Rebula, iz Kar je za genezo, je Cankar

SLOVENSKI KULTURNI DELAVCI PROTESTIRAJO

Slovenski javni in kulturni predstavniki na Goriškem in Primorskem so ob vandalskem postopanju komunistične oblasti v Sloveniji z esejistično zbirko pisatelja Borisa Pahorja *Odisej ob jamboru domovini* in svetu objavili naslednji protest v brambo slovenske kulturne ustvarjalnosti in pravic slovenskega kulturnega delavca.

Pisatelj Boris Pahor je objavil pred nekaj meseci v Trstu knjigo *ODISEJ OB JAMBORU*, v kateri je v ponatisu zbral svoja razmišljanja o slovenski narodni problematiki, ki jih je zadnja leta objavljala v tržaški reviji *Zaliv*. Njegove misli so odjeknile v celokupnem slovenskem kulturnem prostoru, začenši s SR Slovenijo. To je prišlo do izraza ne samo v odzivu matičnega tiska, ampak tudi v več ali manj aluzivnih ideoloških nastopih oblastvenih predstavnikov, s članom Sveta jugoslovanske federacije Edvardom Kardeljem na čelu. Na vsak način uradno nasprotovanje pisateljevim tezam ni prestopilo okvira, ki je lasten prosvetljeni skupnosti, v kateri se ideja izpodbija z idejo. Bilo je vsekakor nepredstavljivo, da bi se v času odprtih meja, čedalje širše demokratizacije in združujočega se slovenskega kulturnega prostora ideja začela izpodbijati z administrativno prisilo. To še najmanj v dneh, ko se tudi jugoslovanska kultura klanja junaškemu liku sovjetskega pisatelja Aleksandra Solženicina, njegovemu boju za svobodo duha.

Nepredstavljivo se te dni dogaja. Iz neizpodbitnih virov izhaja, da se knjiga slovenskega pisatelja Borisa Pahorja, člana Društva slovenskih književnikov in slovenskega Pen-Cluba, oblastveno zasega na območju SR Slovenije. Vrnjen je moral biti celo izvod, poslan knjižnici Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Pahorjeva esejistična zbirka ni kakšna izzivalna agitka, ki bi neodgovorno naskakovala sedanjo družbeno ureditev v matični Sloveniji. Nasprotno je prizadeto, dostojanstveno in kulturno napisana knjiga, v kateri slovenski pisatelj socialist, privrženec medvojnne Osvobodilne fronte in povratnik iz nacističnih uničevalnih taborišč, uporablja neodvzemljivo pravico lastne svobodne presoje, ko pretresa določen zgodovinski položaj.

Zato podpisani javni in kulturni predstavniki

izjavljajo,

da se na kulturni ravni more oceniti oblastveno zaseganje Pahorjeve knjige samo kot dejanje izvenkulturne samovolje, ki mu kakršnokoli sklicevanje na tiskovno zakonodajo ne more odvzeti njegovega mračnjaškega bistva;

da se na politični ravni more isto dejanje oceniti samo kot absurd, ki bije v obraz najboljšim evolutivnim težnjam v tem delu Evrope;

da takšno dejanje neodgovorno ruši tisto enotnost slovenskega kulturnega prostora, h kateremu je slovenska kultura zadnji čas težila;

da takšno dejanje objektivno dokazuje, da njegovi pobudniki nimajo proti Pahorjevim težnjam drugega argumenta kakor administrativno prisilo.

Zategadelj podpisani javni in kulturni predstavniki

izražajo

svojo ponosno solidarnost s slovenskim tržaškim pisateljem, s katerim se v tem trenutku, ne glede na nazorsko stališče posameznikov in tudi ne glede na konkretno vrednotenje avtorjevih idejnih izhodišč, identificira njihova lastna svobodna vest.

Laura Abrami, ravnateljica liceja France Prešeren, Trst; Karel Bajc, profesor, Trst; Marijan Bajc, profesor, Trst; Andrej Bratuž, publicist, Gorica; Ninko Černic, profesor, Gorica; Avgust Černigoj, akademski slikar, Trst; Marija Češćut, članica SKAD-a, Gorica; Rafko Dolhar, občinski svetovalec, Trst; Joško Gerdol, radijski usluž-

(Na drugo stran!)

Novela in črtice Narteja Velikonje, knjižno še neobjavljene, ki jih zdaj kot nadaljevanje prve zbirke Ljudje v spomin 25-letnice pisateljeve nasilne smrti izdaja Slovenska kulturna akcija z naslovom ZANKE, imajo predvsem namen pokojnega književnika uveljaviti kot pisatelja, ki ga nekateri nočejo priznati, verjetno zato, ker ga ne poznajo v zadostni meri. Prav te novele in črtice, ki so večini slovenskega bralstva nepoznane, so poseben plod pisateljeve fantazije, psihološkega opazovanja, še bolj pa kombiniranja resničnega z neresničnim, prehod iz stvarne psihologije v svet sproščene fantastike in domišljije. A kljub vsemu temu Velikonja, kot se nam kaže v ZANKAH, ni nov; rajši je Velikonja iz svojih literarnih početkov.

Spominjam se, da je med prvo vojno v Ilustriranem Glasniku izhajal podlistek „Lepa Blanka“, ki ga je kot špijonsko povest pisal Davorin Ciuha; pozneje je povest izšla tudi v knjigi. Davorin Ciuha je psevdonim za pisatelja Izidorja Cankarja in Narteja Velikonjo, ki mi je sam pravil, kako sta s Cankarjem to povest skupno pisala, ko sta bila oba prefekta v Marijanišču. Nekaj sta se dogovorila o načrtu že prej, a slednjič pisala, kakor je naneslo. Zgodilo se je, da si imel s kakim junakom lep načrt za bodočnost, pa ti ga je v prihodnjem podlistku sopisatelj prekrižal. Za nadomestek si moral ustvariti nov pripetljaj in novo dogodivščino, da je šel podlistek lahko naprej. Povest sta Cankar in Velikonja pisala, kot bi igrala šah: zdaj ti je vzel nasprotnik kraljico, pa ti postavil kmeta pred nos, da nisi vedel, kaj bi z njim; zdaj spet si ti njega spravil v nevarnost, da izgubi štreno... Tako sta se lovila, Lepa Blanka pa je kot špijonka doživljala čudovite avanture, bolj in bolj neverjetne, pa sta jo vendarle pripeljala do konca in celo do knjižne izdaje.

Pozneje v Nartejevem pisanju nisem zasledil takih fantastičnih novel, dasi je marsikatera črtica imela tako zamotano vsebino, da se ti je zdelo, kot da je omotana z zankami, ki jih pisatelj mojstrsko razvezuje. Prav te vrste povestnih analiz duševnosti, morda bolnih duševnosti, so mu najbolj uspeli. To so njegove „aktivnosti“ v človeku, ki se razodenejo hipno kot preprostost, potem ko je zanka razvezana. To je ekspresionizem v Velikonjevem sicer realističnem gledanju. Zaradi teh duhovnih skrivnosti, ki jih je odkrival iz spletk intrig ali usod, smo ga mlajši imeli za predhodnika, za sopotnika ekspresionizma, dominsvetovca iz l. 1914, ki se je najbolj približal rodu iz l. 1920.

Brali smo njegove novele v Mladiki, v Domu in svetu, vedno z velikim užitkom. „Višarska polena“, ki jih naša emigracija dobro pozna po raznih ponatisih v časopisju, so ob izidu dala govoriti o Velikonji kot o našem Dostojevskem, tako nekako je pisal o povesti prof. Pavel Mazovec, kar je vzbudilo reakcije pri Južu Kozaku, ki je pisanje sicer pohvalil, ne pa pretiravanj v oceni... Prav gotovo so „Višarska polena“ ena najboljših večerniških povesti. Novela „Sirote“, ki je najprej izšla v Domu in svetu, potem pa še v hrvaškem prevodu, je bila že večkrat ponatisnjena. Čudim se, da zbirka črtic z naslovom „Naš pes“, ki jo je izdala Mihorjeva tik pred vojno, ni doživela večjega sprejema in popularnosti, ko je vendar pristna umetnina, ki prav nič ne zaostaja za Finžgarjevimi „Hudournikom“ in njegovim psom. Včasih mislim, da bi ne bilo napak zbirko ponatisniti. Tudi v njegovi zbirki karakteristik ljudi, ki ji je dal naslov „Pod drobnogledom“, je nekaj najboljših Nar-

tejevih uradniških portretov, pri katerih neprestano mislim na Gogoljev „Plašč“. Manj posrečene se mi zde njegove „Anekdote“ (dva zvezka), dasi je misel sama izvorna. Kot eno zadnjih njegovih knjižnih del pa je bila vaška kronika „Besede“, ki je nastala iz enodejanke „Župan“; svoj čas se nam je zdela dolgovozna. Ko pa sem jo bral v knjižni obliki, se mi je odkrilo, da je kronika eden prvih slovenskih kolektivnih romanov, kot jih tedaj nismo bili vajeni; naš okus je bil individualna zgodba v realističnem okolju. Pri Nartejevi „Besede“ pa je junak vsa vas; dejanje se odigrava samo v besedah, v besedah in besedovanju med ljudmi.

Je pa ta povest ključ za najnovejšo knjigo ZANKE, za način, kako je pisatelj ustvarjal poslednja leta.

ZANKE smo uredili v tri dele. V prvem so tri kratke „ženske črtice“, da jih tako imenujem, kakor je Pregelj naslovlil svoje črtice, kjer nastopajo ženske: dekleta, redovnice, matere. Tudi pri Narteju nastopajo tu tri dekleta. Zgodbe je napisal za list Klasje, ki ni bil primorski listič, kot sem menil v decembrski številki našega lista, ampak propagandni mesečnik neke izdelovalnice riža. Urednik lista je bil Narte Velikonja sam; svoje pisanje je objavljaval pod različnimi psevdonimi, ne morda, ker bi se bal podpisati s pravim imenom, rajši verjetno zato, da je lahko pobral dvojen honorar, ki ga je bil tako potreben: i za urejanje, i za pisanje. Tako vsaj sodim iz lastne prakse v takšnih primerih. In Velikonja je denar kravovo rabil, saj je pri 13 otrokih živel vedno v pomanjkanju denarja.

Drugi del je srčika naše zbirke. Uvaja ga novela „Pomlad“, ki ni le najboljša Velikonjeva stvaritev, ampak ena najboljših slovenskih sploh. To trdim z vsem prepričanjem. To je slovenski Filemon in Baucis, kot mi je zadržal prijatelj, ki je novelo v korekturah bral. Ne vem, ali je pisana pred ali po bolezni; prav gotovo pa je biser Velikonjevega pisanja; kdor dvomi v Velikonjev velik talent, naj si to novelo dobro prebere! Okolje, dialog in dinamika, plastičnost oseb in psihološka dognanost jo predstavljajo za mojstrovin.

Noveli, ki sta gotovo iz časa pisateljeve bolezni, sta podobi iz zagrebške klinike, kjer se je Narte zdravil. To sta „Na kliniki“ in „Na hodniku“. Noveli brez opisovanja, brez impresij barvitosti in draperij; gol dialog, ki označuje nastopajoče in ustvarja dramo. Besede... besede..., a iz teh raste napeta in globoka tragika. Sledi črtica „Zanke“, ki je dala naslov naši zbirki. Napisal jo je Velikonja med vojno po atentatih po ljubljanskih ulicah. Za pisanje je vzel motiv atentata, brez političnih primesi; zgolj kot dejstvo, da je nekdo nekoga ustrelil. Tu ne gre za obravnavo etične plati umora, ampak psihološke podzavesti, ki vodi do fantastičnih srečanj. Črtico je Velikonja posvetil svojemu prijatelju zdravniku dr. Antonu Breclju, ki je prav takrat umrl. Ko pa je pisatelj v partizanskih nekrologih bral, da je bil Breclj član plenuma OF, je v zadnjem trenutku vrgel posvetilo iz tiskarskega stavka in delo posvetil dr. Marku Natlačenu, žrtvi OF. V obtožnici junija 1945 so Velikonju na procesu v Ljubljani še posebej očitali to črtico kot enega glavnih zločinov, zaradi katerih je bil obsojen na smrt...

V tretjem delu naše zbirke smo priobčili pravo detektivsko povest „Rjava sled“. Ni mi znano, kje je bila prvič objavljena, ali če je sploh bila kdaj; imam jo namreč iz

benec, Trst; Anton Kacin, upokojeni ravnatelj in slovenist, Trst; Marija Kacin, profesorica, Trst; Metka Kacin, farmacevtka, Trst; Janko Jež, ravnatelj učiteljsišča Anton Martin Slomšek in slovenist, Trst; Koren-Škerk Zora, slikarka, Trst; Milan Lipovec, književnik, Trst; Aleš Lokar, univerzitetni docent, Trst; Danilo Lovrečič, publicist, Trst; Mamolo Humbert, profesor in pevovodja, Trst; Marij Maver, publicist, Trst; Pavle Merku, skladatelj in slovenist, Trst; Danijela Nedoh, publicistka, Trst; Damjan Pavlin, agronom, predsednik SKAD-a, Gorica; Bruno Pertot, književnica, Trst; Alojz Rebula, književnik, Trst; Savina Remec, književnica, Trst; Mirko Renner, profesor in likovni kritik, Gorica; Saša Rudolf, časnikar, Trst; Lojze Spacal, akademski slikar, Trst; Milan Starec, zdravnik, Trst; Simoniti-Suhadolc Krasulja, profesorica, Trst; Zora Tavčar, književnica, Trst; Antek Terčon, predsednik prosvetnega društva Igo Gruden v Nabrežini; Glavko Turk, igravec, Trst; Slavko Tuta, publicist, Trst; Vera Vesel, profesor, Trst; Vladimir Vremec, publicist, Trst; Edmund Žetko, ravnatelj srednje šole Sv. Ciril in Metod, Trst; Šestorica članov študentskega predstavnništva na liceju France Prešeren v Trstu; Raul Kodrič kot član Agitacijskega kolektiva na liceju France Prešeren v Trstu.

ROJAKI!

PRIDRUŽITE SE VRSTI
PODPORNIH ČLANOV
KULTURNE AKCIJE IN
NAKLONITE NAM IN
USTVARJALCEM NAŠE
SLOVENSKE KULTURE
V SVOBODI SVOJE
PRIZNANJE – DARUJTE
ZA SKAI

podporno članstvo slovenske kulturne akcije

V svetu kulture sta, kot na drugih poljih človekovega življenja in delovanja, dva pola: ustvarjalni in uživalni.

A ne tako, da bi eni ustvarjali in dajali, drugi pa le sprejemali!

Ustvarjalci so v svoji kulturni tvornosti sicer neodvisni od teh, ki njihove stvaritve uživajo; a žive in ustvarjajo samo s sodelovanjem odjemalcev svojih stvaritev; le-ti se tako sprevržejo ne le v uživalce, marveč tudi v sodelavce kulturnih ustvarjalcev.

Kulturnemu ustvarjalcu omogoča zunanje življenjske in ustvarjalne pogoje družba v celoti (država), ali pa kaka posebna ustanova (recimo založba!); ali pa odjemalci, ki kupujejo sadove ustvarjalčeve ustvarjalnosti.

Čim bolj je ustvarjalec brez skrbi za svoje zunanje življenjske in ustvarjalne pogoje, tem bolj se lahko svoji umetnosti, znastvenemu delu, razmišljanju in posredovanju duhovnih vrednot skupnosti posveti.

Slovenski izseljenci smo tako velik odstotek slovenskega naroda in odstotek slovenskih kulturnih delavcev zunaj domovine je tako znaten, da ga je spričo majhnosti naše narodne številčnosti treba slovenstvu ohraniti, dokler se dá.

* * *

Slovenski izseljenci in zamejski kulturni delavci so v veliki večini povsem svobodni v izpričevanju svojih idej in naklonili svoje ustvarjalnosti; zato so še toliko bolj dragoceni in pomembni kot protiutež pomanjkanju duhovne in kulturne svobode v domovini med glavnino slovenskih ustvarjalcev.

Slovenski izseljenci in zamejski kulturni delavci imajo tudi to prednost v svojem stiku z drugimi deželami in drugimi kulturami, da se laže in hitreje razgledajo po preteklih in sodobnih kulturnih tokovih v velikem svetu kot pa oni v domovini.

Slovenski kulturni ustvarjalci zunaj domovine zato lahko bistveno prinašajo svoj delež k rasti splošne slovenske kulture.

A poleg krajevne oddaljenosti od korenin celine slovenskega naroda se jim na pot postavlja še druga velika ovira: slovensko izseljenstvo in marsikdaj tudi zamejstvo svojim kulturnim delavcem ne omogoča zadostnih pogojev za slovensko kulturno ustvarjanje; na uradni slovenski prostor v domovini, pa se svobodni slovenski ustvarjalec v svetu ne bo naslanjal, če hoče miselno in ustvarjalno ostati zvest – svobodni!

Skoraj ni slovenskega ustvarjalca v izseljenstvu, ki bi se mogel posvetiti samo slovenskemu kulturnemu ustvarjanju. Ne poznamo v izseljenstvu ustanove, ki bi slovenskim kulturnim delavcem nudila potrebne zunanje pogoje za njih izključno slovensko kulturno delo.

* * *

Slovenska kulturna akcija ima sicer tudi to v svoji zamisli, a razen le simboličnih nagrad od časa do časa temu ali onemu avtorju, doslej še ni dosegla ideala: ostvariti gmotne življenjske pogoje vsaj najprizadnevnejšim slovenskim kulturnim delavcem.

rokopisa, kot ga je Velikonja sam pripravil za drugi del zbirke Ljudje. Ne vem, ali je psihološka črtica, ali pa morda tako pisana detektivska povest, kot svoj čas „Lepa Blanka“. Morda je celo živa satira na detektivske povesti. Nagibam se k tej zadnji misli. Je pa posebna vrednost te povesti fantastičnost, ko pisatelj prikazuje in opisuje nenehno spreminjanje detektiva in zločinca, katerega prvi išče, in se z njim srečuje v različnih naravnost nemogočih absurdnih priložnostih... Lahko bi jo označili kot zavestno komedijo zmešnjav, sama sebi v namen. Ali ni ta umetnost tista in taka, kot ju predlaga Tarzia za rešitev sovjetske „socialistične stvarnosti v novo sproščeno duševnosti...“? Ali ni Velikonja tako predhodnik premnogh današnjih pisateljskih teženj?

V proračunu za izdajo svojih publikacij in za drugo svoje delo v tej sezoni nima Slovenska kulturna akcija, žalibog, niti enega vinarja za honorarje ali gmotno vzdrževanje slovenskih kulturnih delavcev v izseljenstvu!

Ko smo delali načrt in proračun za leto 1970, smo morali biti veliki optimisti, da smo se odločili za izdajo XI. letnika naših publikacij; optimisti ne le, kaj naj objavimo in nudimo, marveč še bolj, kako bomo gmotno vzdržali!

V domovini komunistična režimska oblast naklanja dokaj mačehovsko podporo na slovenskem kulturnem prostoru delujočim slovenskim kulturnikom in kulturnim ustanovam; le prevečkrat za krvavo ceno okrnjenja ali ponižanja njihove osebne idejne in ustvarjalne svobode.

V izseljenstvu bi Slovenska kulturna akcija morala nuditi vso moralno in gmotno oporo slovenskemu izseljenskem in zamejskemu kulturnemu delavcu ob popolnem spoštovanju njegove idejne in ustvarjalne svobodnosti!

V domovini črpa oblast vire za podporo slovenskemu kulturnemu delu in delavcu iz naroda in njegovih dajatev, davkov!

Kje pa naj slovenska izseljenska kulturna ustanova črpa potrebna gmotna sredstva za omogočanje slovenske kulturne dejavnosti zunaj domovine?

Slovenec v domovini že s plačevanjem davkov sodeluje pri kulturnem ustvarjanju naroda in njegovih ustvarjalcev.

Slovenec v tujini in zamejstvu plačuje davke deželi, kjer živi, za njeno vsestransko, tudi kulturno rast. A če hoče biti kljub življenju na tujih tleh še vedno Slovenec, mora v tujini sodelovati s slovensko kulturo, katere sadove uživa; mora plačevati še poseben, prostovoljen davek: podporo slovenskim izseljenskim in zamejskim kulturnim ustanovam!

To je smisel, pomen in vloga tudi **podpornega člana** Slovenske kulturne akcije.

Ta kulturni davek je častna dolžnost vsakega zavednega Slovenca zunaj domovine!

zakaj sem naročnik slovenske kulturne akcije

ker si tako zadobim zdravo slovensko duhovno hrano za svojo intelektualno poživitev v tujini –

ker tako sodelujem s Slovensko kulturno akcijo, da more knjige izdajati in postrčiti z njimi tudi drugim –

ker s tem ustvarjam sebi in svojim slovensko družinsko knjižnico –

ker s tem dajem moralno oporo in pogum vsem slovenskim kulturnim ustvarjalcem v svetu –

ker tako soohranjujem hrbtnico slovenske izseljenske skupnosti –

ker tako pričam novemu slovenskemu rodu v tujini svojo ljubezen do resničnega slovenstva –

ker sem tako slovenski mladini v svetu živo vabilo in klicar k isti ljubezni do slovenskega naroda in njegove kulture.

Za sklep zbirke dodajamo pisateljev „Moj nekrolog“, kateremu je v na stroj napisani rokopis pisatelj lastnoročno napisal z levico: † Narte Velikonja. V nekrologu podaja svojo življenjsko pot in neomajno vero v Boga.

To je knjiga Velikonjevih črtic, ki jih dajemo slovenskemu bralcu za 25-letnico pisateljeve smrti. Predstavnik književnikov, član PEN Kluba, ki je moral pred puške zato, ker je pisal po vesti! Da rešimo njegovo pisateljsko ime, je posebno poslanstvo slovenskega književnika v svobodnem svetu, ne na področju politične pristranosti, marveč v svetu umetniške vrednosti Velikonjeve ustvarjalnosti same.

(Ob obletnici Prešernove smrti, 8. februarja 1849)

Če bi mi bilo dano ali če bi moral iti na konec sveta in če bi mogel vzeti s sabo samo najpotrebnejše, da tako rečem, eksistenčno nujno, potem bi poleg svojega križa in poleg zaklada jezika (do zdaj še vedno Slovenski pravopis 1962) vzel tudi drobno knjigo z naslovom *Poezije doktorja Franceta Prešerna*. Druge stvari in druge knjige bi prišle za temi.

V resnici se je tako zgodilo – šel sem na konec sveta, v sanjah ali v trdi resničnosti, ne vem – in zdaj premišljam ob poezijah Franceta Prešerna: most s preteklostjo so in pot v zdanost, pot v srce... Februar je, vrh poletja v tem daljnem svetu – v Atlantidi. Mesec pesnikove smrti. Sonce se upira s tako silo v (potopljeno) kamenje, da so zidovi kot uročni; na cesti v opoldanskem žaru padam v omotičen sen. Grem v tukajšnje krčme, sedem v najtemnejši kot; po mizi prestavljam vino in knjigo, nazdravljam... prav za prav poslušam zdravljico.

Pesnik: „Poezija za temne ure! – poezija, ki s svojimi večnimi oblikami človeškosti odkriva svet v svetu, prijaznejši svet v temnem in žalostnem svetu. Iz domovinske ljubezni zraste...“

Za trenutek zdrsnem kot v brezčasnost. Nato se v mislih približam Sloveniji in Ljubljani, grem v Kranj – ne v Kranj naših viharnih dni, ampak v mestece iz leta 1849, kjer je bil kljub pravkar izvršeni marčni revoluciji zrak še dušljiv; v tisti Kranj, kjer je pesnik v zadnjih mesecih svojega življenja prizadeto iskal pravice najmanjšim zafiranim. Osmrtnica, ki jo je izdalo Slovensko društvo v Ljubljani, pravi, „... da je naš slavni pesnik gospod France Prešerin, dohtar pravice in c.k. pravdosrednik v Krajnji, 8. dan tega mesca ob osmih dopoldne, po dolgi bolezni in previden s smrtnimi zakramenti umrl.“

Predaleč sem, da bi mogel videti, kaj se je zgodilo s pesnikom in kaj je pretrpel v tistih dneh v mestu, kjer ni bilo družbe zanj, ne ljubezni; kjer ni bilo ne knjižnic, ne gledališča, in kjer je geniju že tudi usahnil vir velike ustvarjalnosti.

Mrak se je začel spuščati na moje (potopljeno) mesto; ogromni kameniti skladi se spreminjajo v sive prikazni in telo prastarega morja valuje skrivnostno med temi bregovi in onim obzorjem. Ura je negotova, ne more nazaj, ne upa si naprej. Pijem na zdravje (živemu) mojstru. Prešerna si skušam predstaviti kot pesnika in kot dohtarja pravice: emocija je pri njem močno oprta na idejo in predvsem na idejo pravičnosti. Pijem in glasno trdim – v kotu tukajšnje krčme – da je pri večini njegovih pesmi pravica vodilna, najgloblje ležeča ideja. Kako preprosto in resnobno blesti ta klasična idejnost, iz katere plamti silna čistost in vroča ljubezen, iz verzov tiste prelepe žalostinke – morda ene najmočnejših pesmi v *Poeziji* – ki jo je Prešeren zložil v spomin Andreja Smoleta. A ne le iz te – grem h gazelam, k sonetom...

Ampak ideja pravičnosti vodi k drugemu najsvetejšemu – k svobodi. Zakaj mi je Prešeren tako nujen in aktualen? Zvijam se v ritmu (potopljenega) življenja; hodim okoli velikih kamenitih obzidij, srečujem ljudi, favne in živali, dotikam se vročih in mrzlih strojev ter govorim nerazumljiv jezik – modernizem s svojo najnovejšo koncepcijo vere, svobode in umetnosti me zaliva do vratu. Zdrvim po široki aveniiji in v temi dotipljem napol strgano knjižico *Poezije doktorja Franceta Prešerna*. Večno romantični krik po človeškem vrednostnem in svobodnem, krik po ljubezni in miru – *zdravljica* – zadrhti iz klasično izdelanih verzov. Iskren, pomirjujoč žarek svobodnega duha, pristnega freigeista... V naglici izgovarjam nepovezane besede, zarotujem in obenem poslušam: „Odpovem se vsemu, kar veže in utesnjuje duha – vsem abstraktnim proklamacijam o svobodi ali antisvobodi, vsem tiranijam ali demokracijam, ki preganjajo človeka, favna in žival; vsemu naučenemu, nepristnemu, karnevalskemu...“

Kako sem doživljal Prešerna v teh letih...! Cesta pod oknom pleše in kriči – vendar je zame in za prijatelje februar obletnica pesnikove smrti. (Vince zlató se v kozarčih nam smeja, / v tvojo opombo pijemo ga zdej!) Prešerna sem spoznal kot pesnika borca in kritika – v njem so druge prvine, kot npr. v Petrarki, s katerim so ga hoteli

včasih meriti. Prešeren je pesnik herojskega osnovnega razpoloženja. Bolj ga razumem v družbi s Florentincem, ki je hodil po peklu, in bolj ob zvokih heroja iz Bonna (ob zvokih, ki jih tudi nosim s seboj in varjem kot eno prvih reči). Vizija bratstva, svobode in miru se mi razodeva kot skrivnosten napev, blišči se kot sonce na velikih vzbočenih steklih mestnih vozil; nemirna je kot morje, ki se peni in v kolobarjih udarja v belo nabrežno kamenje.

Zavijem po stranski cesti in se ustavim na robu gozda visokih evkaliptov. Zrak je čist, na nebu so ozvezdja, ki sem jih že tolikokrat opazoval, in vendar se mi kažejo vedno v novih oblikah. Sedem na tla, berem in si skušam zapisovati. Stavki so nerazumljivi: svoboda – neprestana, revolucionarnost duha... ljudstvo, kronano z gorečo krono... lagodna pot novega, težki stari glasi... poezija, ogenj in kamen... otroci in jablane v pomladnem cvetu... ogenj in kamen...

Potem se umirim in začnem urejeno premišljati s pesnikom o večjih stvareh – o neodvzemljivem domovinskem, stoletnem slovenskem, skrivnostno lepem...

Ne vem, ali sem se napolnil nazaj v mesto, ali sem odšel naprej v staro, brezmejno krajino, od sonca in neviht bičano. Sem drugje. Božajoče občutje me zagrne za trenutek, ko odkrijem na neki pol raztrgani strani *Poeziji* tisto romantično pesem o Turjaški Rozamundi – pravi slovenski roman, poln poetičnega občutja in bogastva jezika. Vendar sem spet pri starem, pri napivanju svobodnemu ustvarjalnemu, pristno človeškemu duhu. Tehtam besede, ki jih slišim pri sebi in v dalji – mojster se približa v podobi duha, ki ga poznam iz krčme, iz ceste, iz knjige, iz ljubezni... Prosojna luč preplavlja prazno krajino; zdi se, da se je čas ustavil, da je kot gora v temi.

Pesnik: „Spoznati in čutiti nemir temnih ur in nemir, ki se je rodil v viharnih dneh... Sprejeti in zavrniti norosti časa in človeško majhnost... Poezija se rodi vedno proti zmoti – tam, kjer je odsev miru...“ Zavem se – spoznal sem ga kot resničnega pacifista. (Prepir iz sveta bo pregnan). Vzpostavljam komunikacijo besede in misli s kraji na drugem obrežju, kjer je zbranih toliko ljudi in toliko teh duhov. Mojster je dvignil kozarec, zdaj napisa: „... da rojak / prost bo vsak, / ne vrag, le sosed bo mejak.“

V srčni prizadetosti se obrnem in skoraj zakričim: „Kako se bo to zgodilo!“ Desetletja že hodim ob teh kamnih, čakam sredi morja, a čas hiti in vihar ga prehaja.

Nisem mogel ujeti pesnikovega glasu, kajti vihar, ki se je zbral na nevidni, peti strani neba, me je vrgel v vrtince vod kot prazno škatlico. Tudi mesto s svojimi gigantskimi zidovi in tisočeriimi stvarmi se je potopilo, ne vem kam – v noč ali v ogenj. V trenutku sem padel v preteklost, ranjen in krvav; drobno knjižico z naslovom *Poezije doktorja Franceta Prešerna* sem izgubil v tem viharju zgornjih in spodnjih sil. Ne vem dosti, kaj je bilo povedanega (s krvjo napisanega) v njej – v spominu so mi ostali samo drobci nekaterih pesmi, ki sem jih spoznal že v zgodnji mladosti. Med šumenjem vodá slišim v sebi: Strune, milo se glasi... al pa, ko je čas najbolj podoben noči, tisto večno svetlo pesem o luni in ljubezni. Kljub padanju in drvenju po vodah mislim na ljubezen, ki je osnovni ton Prešernove poezije. Morda bi jo lahko imenoval hrepeneje, upanje ali tudi vera.

Vem, da sem dokončno izgubljen v silnicah teh snovi, v moči teh skal, v bučanju vodá. A podoba starega mojstra se v zdanjem času – mesec pesnikove smrti je – še pojavlja pred menoj. Stoji in napija. Nato poje, a ne morem razločiti glasu, vendar je njegova pesem prav gotovo bolj vesela kot žalostna. Ujamem samo njegove besede, zapisane v pismu prijatelju Gospodu Francetu Ladislavu Čelakovskemu: „Zdravi bodite in perporočite me per... perjatlih Slovenskiga jezika...“

Skušam odgovorjati, pa ne pride glas iz mojih ust. Pesnik jih polni bolj in bolj. Trpko razočaranje lega v moje misli. Pesnik se dviga v temi – še enkrat ga vidim kot kritika in esteta, kot strastnega rodboljuba in poeta ljubezni in pravice. Nato padem.

Zemlja? Če bi bilo toliko Kraševcev kot zemlje na Krasu, bi Kraševcev ne bilo. Če bi bilo toliko zemlje kot Kraševcev, bi Kras raztegnili do Benetk. Ni pesniška prispejoda, da rodi kamen, ker sem videl kraškega otroka, ki je na groblji sadil krompir.

Kraške jame in ograde! Oh, kako in koliko smo se plazili po njih! Zmerom si imel orožje pri sebi. In sredi groblje, ob ogradi je rastla češnjaja. Češnjaja črnica z onim masnim bleskom. V ogradi ni bilo prostora zanjo. Tam je moral biti krompir, je moralo biti zelje, je morala rasti repa.

Ne vem, kje bi prav za prav začel o Krasu.

Pri kraškem pršutu! Pravijo, da ga je Kraševcev ukradel sv. Petru. No, ne bi ostali pošteni, da imate priliko! Jaz sem se vlovil v sgopec, nastavljen lisici, ki je hodila nad našo slanino. Tudi vem, kako se je vse to s Pétrovim pršutom zgodilo: Kraševcev se je čudil, da tak svetnik nosi s seboj gosli. Navajen je bil, da jih je nosil samo kakšen v to kamenje izgubljen cigan. In jih je najprej potežkal. Na Krasu se vsaka stvar potežka, ker moraš breme nositi čez kamenje in moraš vedeti, ali boš lahko ohranil ravnotežje. Potežkal je; ko je videl, da ni lahko kot gosli, je poduhal. No, mislim, da bi moral biti angelček, če bi nato ne odrezal. Pravijo, da zato ni vode na Krasu. Da so ljudje žejni po pršutu! Figa zadola! Ne vem, kdo jo je potuhtal. Kraševcev nikoli ne pije vode na pršut. Sam Bog je vedel, da žlahtna jed hoče žlahtne pijače. Dal je k tej žlahtni jedi žlahtnega tērana. (Tērana je naglas v Kobiljem). Če ste bili kdaj na Krasu pijani, potem niste bili od terana. Po teranu še nikoli nihče ni bil. Zdi se, da je to vino zbralo ves žamet, da je to vino vsesalo vse kraško sonce in ga skrilo v črnino. Če piješ

drugo vino, si zaspan, te boli glava, ti je vroče. Teran piješ, da vse to izgine ali da vsega tega ni.

Če pa si res pil brozgo in si zaspan, ne maraj, kristjan! To je bila brozga! Ali ne žali terana! Lezi v senco! Na Krasu? Da, na Krasu! Za grobljo, za borovce! Ali misliš, da smejo v senci biti samo štirinožni osli? Motiš se! Osla spodiš, ko se vležeš sam. Če pa ti je v senci premehek, pojdi in lezi na prag! Če bi vedel, kako se sladko počiva na hišnem pragu! Kameniti prag kamenitega rožanca! Nič se ne boj, da bi padel strešni korec. Še burja ga ne vrže tako lahko. Kako je to modro urejeno! Ker ni prostora za kamenje na gmajni, so vse hiše vzdane iz njega, je celo na strehi vsak korec obtežen z njim. Res, hiše so stisnjene. Ne v dolini, tam je zemlja. Na rebri, v zatišju se tišče, kakor preplašeni piščanci pred kraguljem. Saj je tam na Krasu tudi kragulj in so tam tudi piščanci. In nad vaškimi hišami zvonik, benečanski zvonik.

O, kragulj završi nad piščanci, piščančki v blazen beg. Vsak bi mislil, da je po njih, ker se nimajo kam skriti. A piščančki med kamenje, da si more kragulj samo razbiti peruti, če bi planil nanje. Edina, ki je vsemu kos, in pravim, da jo preganja veter, je burja.

Burja! Če hoče kdo Kras zapackati kot pusto pokrajino, ti bo pripovedoval grozote o burji. O, če bi ga slišal, bi bilo najmanj, kar bi mu rekel: „Trapa raznežena in raznežena! Ali veš, da je burja najbolj zdrava sapa?“ Kraševcev ne pozna revmatizma, če ga ni privlekel iz Argentine. Pa še tistega ozdravi čez leto in dan. Poleti sonce, da se vse blešči in prepeče, pozimi burja, da vse izpiha. V burji se ne prehladiš, če prehlada ne iščeš. Ko je stari Koroninec umrl – bil je vzoren tat, dovršen skrivavec in povsod iskan tihotapec – je vršalo okoli hiše. Vzdignil se je:

„Kakšno vreme je danes zunaj?“

„Burja, oče, burja in mede.“

„Oh,“ je dejal, „kako bi se lahko kaj zaslužilo, a človek ne more!“

Omahnil je in ga ni bilo več.

Pa je svet tudi pripraven za taka in slična dejanja. Jame, vrtače in kadunje, jame, podzemeljske jame, ograde, klaneci, z borovci obrasle rebri, log in brinje, v Trnovskem gozdu brezni in ledenice. Sicer ne smeš v Trnovskem gozdu ljudem reči, da so Kraševci, a svet je kraški in ga ni mogel hudič vsega očistiti. Da, hudič je očistil Trnovski gozd od kamenja, da bo pasel coprnice. Je že smola, da je ena imela pobožno hčer, ki je materi skrivaj vrnila svetinjico; ko je pritapljal do nje, se mu je vse zvižilo (pristen domač izraz) in zveržilo. Vidite, nam v Trnovskem gozdu je takrat pobožnost škodila. Zato pa je petelinje petje – čitajte Grušenko v Mladiki – škodilo pravemu Krasu, ko se je vragu odtrgala od presenečenja oprtnica in je vsul kamenje na suho namesto v morje.

Ne, Kraševci trde, da njihovo kamenje ni od Boga. Ven-

ki jih ne najdeš – ne zamerite – v taki meri drugod. Recimo: vztrajnost, trmo oslu in njim, varčnost, treznost, da pomeni že sramoto za naš ljubi narod, moški trdni kot dren, ženske – ali si jo kdaj videl, kako je v burji in dežju nesla na glavi mleko v Trst? Ali nisi slišal, da se je ta ali oni rodil na poti na Kras in ga je mati zavila v krilo in prinesla domov? Nič ni bilo ne otroku ne njeje.

In morje? Da, morje. Nekateri Kraševci so ga sami videli in niti ne znajo plavati, kajti kadi so komaj tolike, da se napije živina, v štirni pa plaval ne boš! Če bi mogel, ne bi šel v štirno! Sramežljivost je takšna, da se nekateri niso kopali, odkar jih je zadnjič babica, toda drugi so pri morju in na morju doma. Menda so kraji, kjer ne potrebujejo majhni otroci obleke od marca do septembra. Samo mislim, da to govore samo zavistne obrekljive mamice iz drugih krajev, ker so ti otroci tako zagoreli in zdravi.

Toda zdi se, da si iščejo sami živeža kot piščančki, ker jim mati vendar ne more nuditi drugega, kakor kar ujameta oče in starejši brat onih rib, ki niso za v Trst. Ali ni razumljivo, da otrok sanja o morju in barki, ko je komaj shodil? Morebiti je romantika – gotovo je romantika in domišljija – a je tudi koruzna pogača, je lonec makaronov, ki ga dobe ribiči s seboj na pot. To je dobrotja, večja od torte in piškota. Saj ne bi vedel tak otrok kaj narediti z zamzkom od torte in piškot bi bil vendar premajhen.

Kraševci so bili tisti, ki so imeli železnico, ko je drugje še poznali niso; Kraševci so imeli ceste brez prahu in kolesa na teh cestah, ko so se drugje še učili voziti, in na kraškem svetu je bila smučka, preden so drugje sploh vedeli, da se more pozimi drugače hoditi, kakor gazišči sneg.

Vsi pravijo, da je zrak tisti, ki dela na Krasu ljudi stare, ki povzročajo, da imaš več otrok v hiši kot kokoši, a jaz vem nekaj več. Nisem videl večje skromnosti kot na Krasu, nisem našel večje in globlje ljubezni kot tam.

Ne smem reči, da se dekleta oblačijo v raševino in vsipajo pepel na svoje glave. O ne! Trst in Gorica sta blizu in moda je na deželi kot drugod vsaj že drugo leto. Toda toliko zdravja nisem videl na vseh svojih ahasverskih poteh kakor na Krasu. O, naj ne bodo druga dekleta huđa, saj imajo tudi druga dekleta svoje odlične posebnosti, če ne, bi jih fantje ne marali in bi vsi drli na Kras – vendar moram povedati, da so Kraševke lepe: rdeče brez šminke, obrije jih pa burja. Naporna pota in bremena ojeklené mišice. Če neseš na glavi, se ne moreš držati sključeno!

Naj povem še svojo željo: na Kras bi rad šel, jedel kraški pršut in pil kraški teran na kraškem ognjišču.

Kdor tega še ni storil, ne ve, kaj je Kras. Kar je drugod polh in ogenj v gozdu, je na Krasu ognjiče, pršut in teran.

V Trnovskem gozdu pa imaš polhe in ognjišče in pršut in teran. Samo teran morajo pripeljati s pravega Krasa. Onega onkraj Vipave.

slovenska prisotnost v svetu

nov dosežek slovenskega gorništva v patagoniji

30. januarja letos je uredništvo našega lista od Slovenskega planinskega društva v Buenos Airesu prejelo naslednji dopis, ki ga radi objavljamo, ker priča o slovenski prisotnosti v svetu na posebnem področju.

Dne 8. januarja 1970 je IX. slovenska-argentinska odprava na patagonski celinski led, 1969-70, organizirana v okviru Slovenskega planinskega društva v Argentini, osvojila s prvenstvenim vzponom ok. 2600 m visoko, dotlej deviško goro in jo poimenovala 29. Oktober (Cerro veintinueve de octubre) v počastitev slovenskega narodno osvoboditvenega praznika, ko se naš narod spominja osvobodjenja izpod germanske nadoblasti. V vrhunski navezi sta plezala inženir Jure Skvarča, ki je na vrhu razvil slovensko zastavo, in

Mario Serrano. Gora leži v območju južnega patagonskega leda, na zapadnem bregu največjega ameriškega ledenika Upsala, na križišču južnega vzporednika ca. 49 stopinj 53' in poldnevnik 73 stopinj 39 minut.

Ker so, kot gotovo veste, ta področja zelo malo ali ponekod še povsem neraziskana, sporočamo dosežke naših odprav argentinskemu in čilenskemu kartografskemu vojaškemu inštitutu ter Mednarodnemu glaciološkemu inštitutu v Rimu. Le-ti registrirajo in povzamejo tudi poimenovanja gora, ki do osvojitve niso imele še nikakršne oznake ali so bile sploh neznane. Tako bo, poleg drugih, prešel po opravljenih formalnostih tudi DEVETINDVAJSETI OKTOBER v nomenklaturu zemljepisnih map.

(Za SPD v Buenos Airesu sta podpisala Robert Petriček kot predsednik in Dorijan Heller kot tajnik.)

da ne pozabimo

Katoliška Cerkev v Jugoslaviji je med duhovno in družbeno najučinkovitejšimi silami in se ji ni treba bati primerjave s katolištvom v drugih deželah.

Posebno Zagreb in Ljubljana s svojima teološkima fakultetama sta središči katoliškega duhovnega življenja z vidnimi in aktivnimi študentovskimi občestvi. Kjerkoli ima Cerkev dobre glave, more duhovno učinkovati tudi preko vrst svojih vernikov – seveda pod vsemi utesnjujočimi ovirami, ki jih postavlja zmerni komunistični enostranski režim. V Zagrebu in Ljubljani je katolištvo zanimivo tudi za mnoge nekrščanske in celo komunistične študente.

Jugoslovanski komunisti Cerkve ne preganjajo, toda napravljajo njenim vernikom vztrajanje v veri in Cerkvi težko. Kar dela Cerkvi največje težave, je pristranost osebne politike, ki je utelešena v režimu. Mlad katoličan more

katolištvo v komunistični jugoslaviji

končati maturo in sme tudi študirati. Toda že vnaprej ve, da mu niso dostopni nekateri poklici in najboljša mesta.

Noben katoličan, celo noben veren človek, ni v Jugoslaviji diplomat, častnik, minister ali vodilni uradnik v ministertvu, župan, poslanec, višji sodnik, policijski komisar, politični urednik dnevnika ali pri radiu in televiziji, ravnatelj kake šole, rektor visoke šole. Ta perspektiva vpliva nazaj na vzgojo otrok. Starši, ki ne marajo zapreti svojemu nardarjenemu otroku „poti navzgor“, se drže stran od vere in Cerkve.

Tako je Cerkev občestvo mladih ljudi, v katerih je najti kot čudno redkost univerzitetne profesorje.

Doslej so se ponesrečili vsi poskusi, da bi prebili ta krog družbenega zapostavljanja.

(Slovenska država, Toronto, 1. XI. 1969, str. 2.)

iz uprave

naše publikacije

ZANKE, zbirka novel pisatelja Narteja Velikonje, kot drugi del cikla Ljudje (ki smo ga izdali pred 15 peti), je zadnja knjiga X. letnika naših publikacij. Knjiga bo v teh dneh dotiskana. Opremil jo je arh. Jure Vombergar, spremene opombe ji je napisal dr. Tine Debeljak. Naročniki bodo knjigo prejeli v marcu in aprilu. Prav tako jo bodo lahko kupili tudi vsi, ki se za Velikonjevo umetnost zanimajo, pri naših poverjenikih.

Prvi zvezek revije MEDOBJE XI. letnika, ki bo hkrati tudi prva publikacija novega letnika naših knjižnih izdaj, bo izšel aprila.

POVERJENIKE Slovenske kulturne akcije, katerih naslove smo objavili v prejšnji številki našega lista (seznam dopolnjujemo in izpopolnjujemo zdaj), lepo prosimo, da nam pridobijo nove naročnike za naše knjižne zbirke! Brez določenega števila zanesljivih odjemalcev naših publikacij je le-te težko izdajati. Pridobitev vsakega novega naročnika je nemajhno kulturno sodelovanje!

VSE PRIJATELJE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE pa prosimo, da se naroče na naše knjige in revijo, bodisi po poverjenikih po svetu in v Argentini, bodisi naravnost v naši pisarni v Buenos Airesu: Ramón L. Falcón 4158.

Kot naročniki dobite naše publikacije za okrog 1000 pesov (starih) ali 3 dolarje cenejše kot pri posamičnem nakupu.

Knjige vam kot naročniku dostavimo na dom. Pri razpečevanju vsake nove publikacije imate prednost!

Naročnino lahko plačujete tudi v obrokih! Seveda pa nam bo zares dobrodošlo in v veliko gmotno pomoč, če nam naročnino nakažete že takoj ob začetku novega letnika. V to se zares priporočimo vsem, ki le količkaj zmorejo!

dodatni seznam poverjenikov s k a

Arh. Božo Bajuk, Pedro Goyena 1031, Barrio San Ignacio, Godoy Cruz, Mendoza, Argentina
Mrs. Martina Beznik, 1831, W. Grant Str., Milwaukee Wisc, 53215, U.S.A.
Blejec-Kesler Ema, 25 de Mayo 128, Ramos Mejía Ludvik Ceglar, CP 182, Sao Roque, S. P. Brasil
Boris Kresnik, M. Acosta 1346, Mar del Plata, Bs. As.
Tone Osovnik, 1605, Putnam Ave, Brooklyn 11227, New York, U.S.A.
Simon Rajer, Uruguay 743, V, Buenos Aires.
Marjan šušteršič, Gal. Vacca 988, Hurlingham FCGSM, Buenos Aires
Stanko Zorko, Vicolo delle Rose 7, Trieste, Italia

Popravki v naslovih:

Pri naslovu g. Romana Rusa: pravilno Roma 00165
Naslov ge. Renate Kozina je: 150 Ashton, Ville St. Laurent, Montreal 380, Que., Canada
Naslov ge. Marije Martinčič pa: R. R. 1, Maidstone, Ont, Canada

knjige knjige knjige

• Pri Mohorjevi družbi v Celju so izšle naslednje redne knjige za leto 1970: Koledar za leto 1970; Slovenske večerice št. 120, povest Ivana Podržaja „Gorjani“; Jože Dolenc, Božič na Slovenskem; Vekoslav Grmič, Med vero in nevero; Slovenska pesmarica, ki so jo sestavili Luka Kramolc, Matija Tomc in dr. Zmago Kumer.

• Pri Mohorjevi družbi v Celju je začela izhajati nova slovenska družinska revija NOVA MLADIKA, ki je nekakšno nadaljevanje predvojnne Mladike, katere urednika sta bila najprej Fr. Sal. Finžgar, pozneje pa dr. Jožef Pogačnik, sedanji slovenski metropolit.

• V zbirki Levstikov hram je Mladinska knjiga izdala nov roman Antona Ingoliča „Šumijo gozdovi domači“. Delo je nastalo v letih 1966-68, opisuje pa življenje na Pohorju pri Mariboru in v njegovi okolici v letih 1949-53.

— Tudi za leto 1970 je izšel Trinkov koledar za beneške Slovence. V njem je še več neobjavljenih pisem rajnega pesnika in beneškega učenjaka msgr. Ivana Trinka, nekaj domačih zgodbic in pesmi, zanimivih slik iz Beneške Slovenije in drugo za branje Slovincem pod Matajurjem.

• V Ljubljani je izšla že 2. številka revije „2000“ (v podnaslovu: Revija za

krščanstvo in kulturo). V tej številki vzbujata posebno pozornost esej Franceta Rodeta z naslovom „Lik Paula Claudela“.

• Lublinska katoliška univerza je začela izdajati „Katoliško enciklopedijo“ v 12 knjigah. Prva knjiga je izšla februarja na 1200 straneh. Za to izdajo so se posebej zavzeli poljski škofje.

• Hrvatska založba Stvarnost namerna izdati hrvatski prevod Uvoda v krščanski nauk za odrasle, ki je poznan pod imenom Holandski katekizem. Ista založba bo ponovno izdala tudi celo hrvatsko sv. pismo.

• Bogoslovna revija Nouvelle Revue Théologique v Bruslju slavi letos 100 let življenja. Izhaja v 6000 izvodih, ki jih razpošiljajo v 117 dežel.

• Založba Edition de Cerf v Parizu in Splošna svetopisemska zveza nadaljuje z delom za izdajo celotnega svetega pisma v francoščini v besedilu, ki bi ga prevzele vse krščanske veroizpovedi. Od tega ekumenskega prevoda so doslej izšle: 2. Mojzesova knjiga, knjiga prerokov Amosa in Ozeja, Pavlovo pismo Rimljanom in Hebrejcem.

• Za 1900-letni jubilej Ptuja je pri založbi Obzorja v Mariboru izšel zbornik razprav, posvečen pomembnemu jubileju z naslovom „Poetovio - Ptuj 69 -

1969“. Zbornik je uredil ptujski rojak dr. Vladimr Bračič.

• Zadnje mesece je v evropskih književnih in gledaliških krogih zaslovelo ime Stanislava Ignacija Witkiewicza, Witkacy imenovanega, poljskega avtorja, ki je umrl že pred 30 leti. Kot sin poljskega slikarja se je rodil 1885 v Varšavi. Tudi sam je slikal; a nič manj pisal drame, romane, novele, eseje, postavljajal teorije o umetnosti in se ubadal s filozofijo. Samotno je delal, samotno živel, leta 1939 pa končal v samomoru, prav na pragu druge vojne: vojna, ki jo je slutil, mu je pomenila konec vsega; v človeštvu, ki se je s tolikšno ihto vrglo na tehniški napredek, je videl zarodek smrti in katastrofe. Prav zato pa imajo njegova dela, kot zdaj ugotavljajo kritiki, po tridesetih letih za naš čas naravnost žgočo pomembnost in sodobnost. Varšavski literarni kritik Adolf Rudnicki ga imenuje „največji in najpomembnejši umetniški pojav na Poljskem v prvi polovici našega stoletja“. Ima ga za predhodnika Gombrowicza, Mrožka in Pankowskega. Witkiewicz je napisal čez 30 komedij (precej jih je izgubljenih). Državna Drama v Varšavi z velikim uspehom uprizarja v tej sezoni njegovo komedijo „Norec in nuna“. Evropska kritika pa ga nasplošno zdaj postavlja za pravega očeta tega, kar sta v gledališče vnesla Artaud in E. Ionesco.

okno v svet

slovenski praznik – 50 let teološke fakultete v ljubljani

Od 27. do 29. januarja letos je najvišja slovenska cerkvena znanstvena ustanova – teološka fakulteta v Ljubljani proslavila 50-letnico življenja. S proslavo je bil združen tudi spomin 350-letnice, odkar je Ljubljana (1619) dobila prvega kazuista (profesor moralne teologije) in tako prvi začetek visoke bogoslovne šole, nekakšne predhodnice današnje fakultete. Proslave so pritegnile veliko slovenskih duhovnikov in bogoslovcev, pa tudi laike, med katerimi je bilo tudi lepo število slovenskih univerzitetnih profesorjev. Tudi zamejski Slovenci iz Italije, Avstrije in Madažrske so se slavja udeležili po svojih zastopnikih.

27. januarja pod večer so se na Žalah pri grobu pokojnega nadškofa Antona Vovka, prvega častnega doktorja in velikega kanclerja ljubljanske teološke fakultete, zbrali profesorji in slušatelji teologije in z metropolitom dr. Jožefom Pogačnikom počastili spomin pokojnih profesorjev, ki so bili: Anton Breclj, Anton Breznik, Josip Dostal, Janez Fabijan, Franc Glinšek, Franc

Grivec, Josip Jeraj, France Jere, Franc Kimovec, Franc Ks. Lukman, Rajko Nahtigal, Mihael Opeka, Ciril Potočnik, Stanko Premrl, Andrej Snoj, Venceslav Snoj, Viktor Steska, Aleš Ušeničnik, France Ušeničnik, Janez Zore, Alojzij Zupan, Gregor Žerjav. Posebej so bili omenjeni tudi škof dr. Gregorij Rožman, pa profesorja dr. Alojzij Odar in dr. Ivan Ahčin, ki so pokopani v Ameriki.

28. januar je bil delovni dan proslav. V stolnici znanstveni predavanji, na fakulteti pa debata in odgovori predavateljev na vprašanja. Govornika sta bila msgr. Janez Vodopivec, dekan teološke fakultete papeške univerze Urbaniana v Rimu, ki je predstavil temo „Nov obraz Cerkve - poslanstvo in dinamika edinosti in univerzalnosti“, pa dr. Alojzij Šuštar, profesor bogoslovja in škofov vikar v Churu (Švica), ki je razvijal temo „Moralna teologija pred novimi nalogami“. Občasno sta bili dve manjši likovni razstavi, ki so ju pripravili slušatelji fakultete v ljubljanskem semenišču.

na klasični gimnaziji v Ljubljani, od 1935 do 1946 je poučeval orgle na ljubljanskem konservatoriju. Od tega leta naprej pa župniku v Domžalah. Tomčevo skladateljsko delo je silno obsežno. Zlasti je bilo plodno njegovo sodelovanje s pok. Francetom Maroltom. Njegove cerkvene kompozicije so stalno na sporedu povsod, kjer se Slovenci zbirajo k bogoslužju, naj doma, naj v tujini. Večji poznani skladbi sta „Križev pot“ in „Matija Gubec“, obe

Vrh pa so proslave dosegle 29. januarja s slovesnim somaševanjem v ljubljanski katedrali vseh slovenskih škofov, zastopnikov proforskega zbora in zastopnikov slušateljev fakultete pod vodstvom velikega kanclerja in metropolita Jožefa Pogačnika. Med mašo so peli bogoslovci. Pridigal pa je ljubljanski metropolit. Tudi slovesna akademija po maši je bila v stolnici, ker so prirediteljem prejšnji dan odpovedali unionsko dvorano... Stolnica je bila nabito polna. Akademijo je vodil dekan teološke fakultete prof. dr. Vilko Fajdiga. Navzoči so bili tudi zastopniki drugih jugoslovanskih teoloških fakultet, tudi pravoslavne iz Beograda. Za častnega doktorja je bil ob tej priložnosti promoviran dr. Jakob Ukmar iz Trsta (ta je zdaj drugi častni doktor ljubljanske teologije).

Veseljju slovenske bogoslovne znanosti se pridružuje s srčnimi čestitkami tudi Slovenska kulturna akcija: prenekateri njen redni član je študiral na teološki fakulteti v Ljubljani. Iz Amerike kličemo v Ljubljano: Na mnoga leta!

Prof. MATIJA TOMC – 70-letnik

V Domžalah, kjer vzorno župnikuje, je za lanski božič slavil skromno, kot je v njegovem značaju, 70 let življenja skladatelj prof. Matija Tomc. Po rodu iz Bele Krajine iz župnije Podzemelj je 1923. pel novo mašo, nato pa šel študirat na dunajsko glasbeno akademijo, ki jo je z odliko končal. Bil je profesor glasbe v škofovih zavodih v šentvidu,

za soliste, zборе in veliki simfonični orkester.

† BLAŽ ARNIČ, eden največjih in najplodnejših sodobnih slovenskih skladateljev, se je smrtno ponesrečil. Slovita njegova še mladostna simfonična kantata Te Deum, za soliste, zbor, orkester je pred vojno vzbudila pravo revolucijo v slovenskem muzikalnem svetu. Kot skladatelj polifonih zborov je poznan v slovenski moderni liturgični glasbi.

okno v svet

iz buenos airesa

• Teatro Colón v Buenos Airesu, ki je eno največjih opernih gledališč na svetu, po višini sporeda in kvaliteti ter nastopih svetovnih dirigentov, pevcev, plesalcev in režiserjev pa ga postavlja-jo v vrsto z newjorško Metropolitan, je napovedal spored za letošnjo sezono. Poletna sezona se je začela v mestnem gledališču General San Martín februarja z uprizoritvami komornih oper: „Seviljski brivci“, ital. mojstra G. Paisielloja; „Vaški pevci“, skladatelja Fioravantija in s Cherubinijevo „Il Crescendo“. Iz lanskega repertoarja so po ponovili Pergolesijevo mično komorno opero „Lo frate namorato“. Hkrati je tudi Colonov balet priredil vrsto baletnih večerov, medtem ko so bile sobote predvsem namenjene simfoničnim koncertom. Prireditve so bile letos izredno obiskane.

Redna sezona v Colónu se bo začela 24. aprila z uprizoritvijo Arnold Schönbergove opere „Mojzes in Aron“, ki jo bo dirigiral Janoš Kulka. Sledile bodo nova verzija Puccinijeve „La boheme“, v režiji Margarete Wallman in pod taktirko Oliviero de Fabritiisa. Wallmanova bo režirala tudi Massenetovo „Manon“, ki jo bo dirigiral Peter Maag pa Donizettijevo opero „Ana Bolyn“, ki jo bo dirigiral De Fabritiis. V novih verzijah bomo gledali tudi Mozartov „Figarovo svatbo“ in Rossinijevo „Italijanka v Argeliji“. Novost za Buenos Aires bo Verdijeva opera „Sicilske večernice“, saj bo prvič uprizorjena v Colónu; dirigiral bo Molinari Pradelli. Pradelli bo dirigiral tudi Verdijev „Ples v maskah“. 200-letnico rojstva L. van Beethovna bo Colón počastil s ponovno uprizoritvijo njegove edine opere „Fidelio“ in s koncertnim izvajanjem vseh devetih simfonij. Nemški cikel bo obsegel tudi Mozartov „Beg iz seraja“ in R. Straussa „Žena brez sence“. Vse tri opere bo dirigiral Ferdinand Leitner. Leppard bo dirigiral Cavallijevo opero „Arminda“. Za sklep bodo uprizorili Respighijeve krajši operi „Maria Egiziaca“ in „Lukrecija“, Shiamarellovo „Marianita Limeña“ in Donizettijevo „La campanella“, ki jih bo dirigiral Enrique Siveri. Koreograf Georges Skibine je kontratiran za uprizoritev s Colonovim stalnim baletom Prokofijevskega baleta „Romeo in Julija“ in Ravelovega „Dafnis in Kloe“, pa Stravinskijevega baleta „Žar ptica“.

iz domovine in izza mejá

• Slovenski filmski režiser Jože Bevc je bil na IV. mednarodnem festivalu mladinskega filma v Teheranu odlikovan z diplomom in s posebno pohvalo za svoj film „Hruške“.

• V Prešernovem gledališču v Kranju je bila premiera Levstik-Grinove drame „Kastelka“. Predstavo je pripravila kranjska gledališka skupina.

• Velik glasbeni dogodek za Ljubljano je bila izvedba Benjamina Brittena, so-

dobnega angleškega skladatelja (Variacije na Purcellov tema; Lukrecija; Sen kresne noči), kantate za soliste, zборе in orkester „Vojni rekviem“ (v izvorniku War Requiem). Skladbo, ki je ena najpomembnejših del sodobne vokalno-instrumentalne literature, je dirigiral s Slovensko filharmonijo Ciril Cvetko. Z Vojnim rekviemom, ki ga je Britten končal 1962 po naročilu odbora za posvetitev nove stolnice v Coventryju (starodavno gotško katedralo so nemški bombniki v napadih na Anglijo do tal porušili med zadnjo vojno), se je skladatelj prepričljivo izkazal na področju vokalne glasbe. V tem svojem delu je uporabil besedilo latinske žalne liturgije, ki ga je interpoliral z lirično poezijo na vojno tematiko svojega vrstnika angleškega poeta Wilfreda Owena.

• Konec novembra lani je v Ljubljani umrl slovenski glasbenik Adolf Grob-nig. Kot glasbenik se je posvetil skrbi za kvalitetno usposabljanje širokih ljudskih plasti za glasbo.

• V Celjskem ljudskem gledališču so z uspehom uprizorili J. P. Sartra dramo iz časov francoske rezistence „Nepokopani mrtveci“. Režiral je F. Križaj.

• Boris Švara je z orkestrom, solisti in zborom mariborske Opere izvedel kantato Heriberta Svetela „Slovenska pesem“. Skladba je komponirana na Kajuhovo pesem „Samo milijon nas je“.

• V Drami SNG v Mariboru je vzbudila veliko pozornost uprizoritev Cankarjeve „Lepe Vide“ na Malem odru. Vida je bila tokrat sploh prvič uprizorjena v Mariboru. Režiser Zvone Šedelbauer je s sodobnimi izraznimi sredstvi modernega gledališča s svojo iznajdljivo režijo izpričal, da je Cankarjeva Vida današnjemu človeku prav tako poetična kot ob njenem nastanku, če jo ume duhovno približati našemu času.

• V Jugoslaviji in po Evropi v zadnjih mesecih predvajajo najnovejši film V. Bulajića „Bitka na Neretvi“. Film je posnet v barvah in v tehniki kinoskopa. Bulajić je po svetu kot režiser zaslovel s pretresljivim dokumentalom „Skopje 62“. V najnovšem filmu o partizanskem porušenju slovitega mostu na Neretvi med zadnjo vojno nastopajo poleg domačih igralcev tudi zvezdniki svetovne slave kot Yul Brynner, Orson Welles, Sergej Bodnarčuk, Kurd Jürgens in Silvija Koscina.

• Nosilec priprav za jugoslovanski del beneškega bienala 70 je ljubljanska Moderna galerija. Na bienalu bodo letos zastopani Janez Bernik, Dušan Džamonja in Jagoda Bučić.

• Za konec lanskega leta so v veliki dvorani pokrajinskega muzeja v Celju odprli stalno arheološko razstavo. Nekaj sto eksponatov, razvrščenih v steklenih vitrinah in opremljenih z velikimi fotokopijami tekstov ter fotografijami prikazujejo obdobje od 60-35.000 let pr. Kr. pa tja do 10. stoletja po Kr., to je do Slovanov. Razstavo so uredili tako, da bo zlasti šolam služila kot odlična učni pripomoček. Ob otvoritvi je

rimske pesmi recital član SNG Sandi Krošl.

• Folklorno bogastvo Beneške Slovenije in Rezijske zadnja leta uspešno zbirata in ohranjata z vsemi tehniškimi in modernimi znanstvenimi dosežki etnograf Milko Matičetov in glasbenik Pavle Merku.

• Slovenska filharmonija se je močno uveljavila na nedavnem mednarodnem glasbenem festivalu v Benetkah. Slovenski glasbeniki so odnesli lepa priznanja, ki so jim jih dali svetovni glasbeni kritiki iz ZD, ZR Nemčije, Francije, Avstrije in Italije.

• Župnija na Bledu je avgusta slavila 500-letnico življenja. Slovesnost je počastil nadškof Pogačnik, ki je ob tej priložnosti blagoslovil v blejski cerkvi nov lestenec, izdelan kot trajen spomin Blejčanov na ta jubilej.

• Arheologi Narodnega muzeja v Ljubljani, ki so letos poleti raziskovali naselbino v Viru nad Stično in srednjeveško mesto Guthenwerd na Otoku pri Dobravi, se bodo tudi prihodnje leto posvetili raziskovanju v teh krajih. Če bo na voljo denar, bodo nadaljevali tudi z raziskovanjem rimske naselbine Neviodunum v vasi Drnovo pri Krškem.

• Od 15. do 18. novembra lani je bilo v Gorici III. Srečanje kulturnikov srednjeevropskih držav. Srečanje je bilo v geslu „Mitteleuropa danes“. Udeležili so se ga kulturni delavci iz Avstrije, Nemčije, Češke, Slovaške, Jugoslavije, Italije, prvič so tokrat prišli tudi Romuni.

• Glasbena matica iz Trsta, ki slavi 60 let življenja, je svoj jubilej počastila tudi s koncertnim nastopom v Ljubljani. Tržaški gostje so izvajali dela skladateljev Cambinija, Vivaldija, Mozarta in Beethovna. Kot dirigenta sta se predstavila Janko Ban in Oskar Kjuder.

• V Gradcu so odprli veliko razstavo knjig sv. pisma. Razstava je bila januarja v času molitvene osmine za edinost. Pripravil jo je krožek Okunene, v katerem so zastopniki raznih krščanskih veroizpovedi.

• Ob Temzi v Londonu so postavili bronast kip sv. Tomaža Mora, učenjaka, državnika in svetnika. V pripravljalnem odboru za postavitev spomenika je bilo polovico nekatoličanov. V imenu britanskega parlamenta je govoril ob odkritju poslanec, ki je med drugim izpovedal: „To je največji človek, ki je kdaj govoril v britanskem parlamentu. Od kralja Henrika je zahteval, da dovoli vsakemu poslancu govoriti po svoji vesti in povedati to, kar misli.“

CORREO ARGENTINO SUUC. 6	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 953701